

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEMS IN EDUCATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-474-0-7>

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT IN ADULT AGE

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Rezvykh Ye. I. Резвих Є. І.

*PhD student of the Department
of Theoretical and Counselling Psychology,
Faculty of Psychology
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

*аспірантка кафедри теоретичної
та консультативної психології,
факультет психології
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Професійна діяльність є однією з найважливіших сфер діяльності людини, яка охоплює значну частину її життя, а самореалізація в професії є одним з найважливіших атрибутів її особистісного розвитку. В умовах невизначеності та постійного стресу, спричинених війною, дорослі частіше зазнають труднощів у процесі професійної діяльності, відчують страх і не бачать перспектив у майбутньому. Це призводить до того, що доросла людина втрачає здатність ефективно визначати життєві орієнтири, реалізовувати свій особистісний потенціал, долати труднощі особистісного та професійного зростання. Тому проблема вивчення психологічних особливостей професійної самореалізації у дорослому віці потребує особливої уваги.

Вивчення проблеми професійної самореалізації особистості здійснювалась такими дослідниками, як Д. Сьюпер, В. А. Гупаловська, О. М. Мірошніченко, О. Ф. Бондаренко, Є. І. Головаха, Л. Коган, Г. С. Костюк, В. І. Муляр, В. А. Роменець, Т. М. Титаренко та ін. Вони розглядали самореалізацію як переважно свідомий, цілеспрямований процес розкриття й опредметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній практичній діяльності. Інші дослідники, такі як С. Д. Максименко, М. І. Пірен, Т. В. Говорун, Л. М. Деміна визначили, що становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості великою мірою залежить від особистих зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як

неодмінну умову досягнення успіху у житті. Поняття професійної самореалізації особистості дослідниками здебільшого розглядалось в контексті її професійної діяльності.

Професійна самореалізація, згідно результатів теоретичного дослідження, є однією з провідних сфер особистісної самореалізації людини та пов'язана насамперед із реалізацією її потреби у самоповазі, прийнятті та належності до певної соціальної групи. Професійна самореалізація особистості детермінована ціннісно-смысловими, інтелектуальними та мотиваційними особливостями особистості. Н. М. Пилипенко визначила професійну реалізацію людини як соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний зі здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в період первинного професійного становлення (навчання у ВНЗ) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття та здійснення її особистісного професійного потенціалу [3].

Професійна самореалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення, професійний розвиток і професійне становлення в обраній сфері діяльності [4].

Професійне самовизначення розглядалось науковцями як процес формування в особистості ставлення до професійної діяльності та до себе як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності, а також спосіб її реалізації через довготривалий процес узгодження внутрішньо-особистісних цілей, нахилів, здібностей з об'єктивними можливостями їх реалізації й умовами, які створюють конкретні види діяльності та соціально-професійні потреби. З приводу цього, варто зазначити концепцію Е. Гінзберга, яка ґрунтується на тому, що професійний вибір – процес, що триває понад десять років, включає в себе ряд взаємопов'язаних рішень. Вчений відзначив незворотність цього процесу, оскільки більш ранні рішення обмежують можливості в перспективі; процес професійного вибору закінчується компромісом між зовнішніми (престиж) та внутрішніми факторами (індивідуальні особливості) [5]. Таким чином, процес професійного самовизначення людини включає в себе самоаналіз, самопізнання та самооцінку власних здібностей і ціннісних орієнтацій, які необхідні для розуміння ступеня відповідності власних особистісних особливостей до вимог обраної професії.

Наступною складовою самореалізації особистості є її професійний розвиток, який триває усе життя, зазначає. Утверджуючи себе у професії, особистість реалізує свій потенціал. У професійному розвитку виявляються індивідуально-психологічні особливості, активність особистості, потреби самореалізації. Професійний розвиток людини

розглядається за такими напрямками: з позицій процесу (як тимчасова послідовність періодів, ступенів, стадій, що супроводжуються вирішенням протиріч); з позицій діяльності (як сукупність дій, способів і засобів); з позицій особистісних змін під впливом професійної діяльності та власної активності, соціальних і професійних впливів, спрямованих на самовдосконалення та самореалізацію [4].

Згідно з концепцією «кар'єрної зрілості» Д. Сьюпера, професійний розвиток визначається як тривалий, цілісний процес розвитку особистості. Науковець виділяє стадії професійного розвитку, що мають самостійні завдання: «освоєння», «напрацювання», «збереження», «зниження». Стадії співвідносяться з етапами життєвого шляху, тобто з віком людини. Одночасно із поняттям стадіальності Д. Сьюпер вводить поняття професійної зрілості, що характеризує особистість, поведінка якої відповідає завданням професійного розвитку, притаманним для даного віку. Впродовж періоду зрілості особистість, що здійснила вдале професійне самовизначення та має суттєвий професійний досвід, здатна досягти етапу професійного становлення, або професіоналізму. Професіоналізм – системна якість особистості, що виявляється як високий рівень оволодіння професійною діяльністю, внесення індивідуальних здобутків у професію та стимуляція в соціумі інтересу до своєї праці [6].

На думку О. І. Артемової, професійна самореалізація людини як процес соціалізації має два рівні: репродуктивний і творчий. На репродуктивному рівні суб'єкт намагається ігнорувати ті цінності, мотиви та потреби, які б зорієтували його на професійну перспективу в аспекті нових знань, умінь, навичок і допомогли б вирішувати нові професійні завдання. На творчому рівні відбувається реалізація суб'єктом нагромадженого інтелектуального досвіду в межах професійного потенціалу та подальше формування професійної майстерності та компетентності [1].

Виходячи з теоретичного аналізу доробок вчених, можна констатувати, що професійна самореалізація людини – це сукупність прояву індивідуальних професійно-особистісних якостей і властивостей фахівця, через які він відтворює свою сутність у професійній діяльності. Визначено, що професійна самореалізація особистості є складним організованим і багатетапним процесом поступового перетворення професійного потенційного на реальне, що відбувається протягом усього життя особистості. Найбільш значущими особистісними особливостями, що впливають на професійну самореалізацію людини є: самоефективність, яка виявляється в умінні організувати свою діяльність і досягти успіху у взаємодії з людьми; гнучкість поведінки, яка забезпечує ефективну міжособистісну та професійну взаємодію;

незадоволеність власною діяльністю, що стимулює розвиток потреби до професійного зростання. Критерієм успішності професійної самореалізації у дорослому віці є кар'єрне зростання, що включає високий рівень компетентності в обраній професії, бажання просуватися професійним шляхом і виконувати більш складну та відповідальну. Таким чином, перспективи наших майбутніх досліджень вбачаємо в емпіричному вивченні даної проблеми.

Література:

1. Артемова О.І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2010. № 1.
2. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: дис... канд. психол. наук: 19.00.01, Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львів. 2005. 191 с.
3. Пилипенко Н.М. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах професійної кризи. *Соціальна психологія*. 2005. № 3 (11). С. 72–79.
4. Шестопал І.А. Психологічні особливості професійної самореалізації жінок у зрілому віці: дис... канд. психол. наук: 19.00.07, Національний університет «Острозька академія», Острог, 2017. 209 с.
5. Kilhefner J., The Career Theories of Eli Ginzberg. Retrieved January 19, 2017, from <http://woman.thenest.com/career-theories-eli-ginzberg-15464.html>
6. Super D. E. A Theory of vocational development. *Amer. Psychologe*. V. 8. № 5. P. 185–186.